

Никола М. Поткоњак
председник САО

ЧУВАЈМО И ПОШТУЈМО СРПСКУ ПЕДАГОШКУ ТЕРМИНОЛОГИЈУ (проширене тезе за расправу)

"Чувајте, чеда моја мила, језик као земљу. Реч се може изгубити као град, као земља, као душа. А што је народ изгуби ли језик, земљу, душу?"

"Не узимајте туђу реч у своја уста. Узмеш ли туђу реч, знај да је ниси освојио, него си себе потуђио.

Боље ти је изгубити највећи и најтврђи град своје земље, него најмању и најнезначајнију реч свога језика." (из Завештања о језику Стефана Немање)

I

Терминологија је један од четири конститутивна елемента сваке науке (предмет, метод, систем, терминологија).

Терминологија се развија заједно са науком на коју се односи.

Степен развијености и богатства терминологије изражава, на одређен начин, и степен развијености науке.

II

Српска педагошка терминологија (у даљем тексту СПТ) настајала је и развијала се од *средњег века* до наших дана. Она има веома дугу историју и традицију. Корен СПТ се налази у словенском (старословенском) језику, што треба чувати као особен знак идентитета.

СПТ настајала је и развијала се у народу, у пракси васпитавања деце у породици, задрузи, племену и држави.

Покрштавање и описмењавање Срба (девети век) означава почетак развијања СПТ.

При црквама, манастирима, делатношћу свештеника и остале црквене јерархије, јављају се први организовани облици образовања и васпитања. Њих прати одговарајућа терминологија.

На дворовима српских средњовековних владара и велможа организовани су различити облици образовања и васпитања њихове деце. У том процесу рађали су се и развијали одређени педагошки термини, рађала се српска педагошка терминологија.

1. Један од првих и најстаријих средњовековних српских педагошких термина (према историчару, академику Сими Ћирковићу) јесте термин **учити**.

У средњовековним житијама српских владара и велможа, житијима црквених великодостојника, у *Номоканону* Светог Саве, у *Законику* цара Душана, термин *учити* има значење "давање хришћанских моралних савета", "давање поука", "учити нечем другог".

Упоредо са термином *учити*, у истом значењу коришћени су термини: *научити* и *поучити*.

Неки наши педагози (на пример, др В, Бакић) користе термине *поучљивост*, ређе *поученије* (на пример "поучне приче").

Од термина *учити* стваране су већ у средњем веку многе синтагме: "учити књигу", "учити грамоту", "учити дјети/отроки", "учити свештеним/светим књигама".

2. Из термина *учити* изведен је термин **ученик** – онај кога поучавају, кога уче, коме је упућена поука.

У почетку термин *ученик* се односи на "младих монаха", на онога ко је дошао у манастир (или код свештеника) да "учи књигу" да би постао монах. Касније се тај термин односи на све оне које "уче грамоти/књизи".

3. Ређе је у почетку за оне које "уче књигу" у манастиру кориштен назив **дијак**. Термин има грчки корен – "диаконос". Термин "дијак" се временом трансформисао и користио као назив за најнижи чин у црквеној јерархији – *ћакон*. Отуда у СПТ термин **ћак**. Тај термин се у манастирима користио и за оне које "уче грамоту" да би били писари и/или преписивачи црквених књига, а не само монаси и свештеници (црквена лица).

Временом су *ученик* и *ћак* постали синоними. Затим се почео све више да користи термин *ученик*. У више синтагми се, међутим, задржао, чак и данас, други термин: "ћачка књижица", "ћачка капа", "ћачка униформа", "ћачка соба", "ћачки кутак", "ћачка клупа", па чак и у другим случајевима: "ћачка чета" ("1300 каплара"), "ћачкова буна" (буна "ћачка Милоја" у Србији 1825.).

Интересантно је напоменути да се термин *ћак* јавља само у мушком роду!

4. Из термина *учити* изведен је и термин **училиште**, ређе **всеучилиште**. Најпре тај термин значи *место* на коме се учи, а касније *институцију* у којој се учи.

Термин *училиште* задржао се у СПТ до прве половине 19. века. Тада је замењен термином **школа**. Овај термин ће потпуно потиснути термин *училиште* и остати трајно у СПТ.

Интересантно је додати да се у хрватској педагошкој терминологији дуго одржао термин *учиона*.

5. Из термина *учити* изведен је термин **учитељ** у значењу – онај који "учи/књизи", који "учи/грамоти" другог, онај који "саветује", "поучава", "води другог".

Термин *учитељ* се задржао у СПТ да наших дана. У прошлости су му додавани различити атрибути према стварним потребама, често регулисани административно (законски). Када су те потребе престале престајала је употреба и тих синтагми у СПТ.

На пример, у Србији током 19. века постојали су "стални" и "привремени". "помоћни" и "други", чак и "калфе" учитељи; постојали су "предметни учитељи", "приватни учитељи", понекад и "прелазни учитељи", постојали су и термини "подучитељ", као и термин "надучитељ", а најчешће је кориштен термин "народни учитељ".

У најновије време, подизањем нивоа образовања *учитеља* прети реална опасност да се термин *учитељ* потисне из СПТ. Уместо њега користе се данас ружне синтагме "наставник разредне наставе", "професор разредне наставе".

Под утицајима Византије и грчког језика у средњем веку, па и неко време касније, за учитеља су коришћени термини: *даскал*, *дидаскал*, касније и *даскал-девојка*. Ови термини потичу од грчке речи "дидаскалос".

Ређе је у то време кориштен термин *даскалче* – за ученика кога учи даскал.

Под страним (латинским) утицајем у СПТ јавио се и термин *прецептор* - у значењу инструктор, васпитач, учитељ.

Ти страни термини нису постали саставни део СПТ.

6. Како су синови (не односи се на кћери) српских средњовековних владара и велможа одлазили на школовање у Дубровник и остале приморске и далматинске градове, па и у Италију, како су учитељи из тих школских центара долазили у Србију, у средњем веку се за учитеља користе и термини: *магистар*, *мастер*, посрбљено – *мађистар* или *мађистер*, ређе се тада користи термин *професор*.

Под овим страним утицајима у Србији почиње да се користи и термин *скула* уместо *училиште*. Ученици скуле ређе су називани *скулари*.

7. Сеобама Срба на Север и Запад, преко река Дунава, Дрине, Саве и Купе (пред најездом Турака), они долазе у додир са педагошком терминологијом западних земаља. Посебно то важи за Србе у Војној Крајини и Војводини

.Тада се почињу међу Србима користити страни - посрбљени - педагошки термини: *шулмастер*, *лерер*, поново: *магистар*, *мастер*, *мађистар*, *професор*, ређе: *шуле*, чешће *школа*, понекад чак и *чкола*.

Сем термина *школа* и *професор* остали термини нису се задржали у СПТ.

8. Из средњег века потиче и основни педагошки термин **васпитање**.

У почетку је он повезан са терминима: "храњење", "отхрањивање", "телесно и духовно уздизање од детињства до зрелости". Касније је значење промењено – односи се тај термин све више на *духовно отхрањивање* (хришћанско, морално, људско).

Термин се иначе састоји из два дела, речи *вас* – цео, сав, свестран и речи *питати* – хранити (мало дете). Заједно те речи – васпитање – значе "отхрањивати у целости".

У српској народној педагогији постојао је и термин *одваспитавање* – у значењу: *завршавање* васпитања детета у породици.

Термин васпитање се задржао у СПТ, међајући садржај и значење према стварним потребама, често добијајући разне атрибуте – васпитање у "ужем" и "ширем" значењу, умно, телесно, верско, техничко, сексуално итд. васпитање, затим васпитање воље, васпитање срца, васпитање ума, васпитање осећања итд.

9. Додаћу да Вук Ст. Карацић у свом *Рјечнику* не наводи термин *васпитање*, (ни у једној верзији), али зато наводи термине: *одгој*, *одгајање*, *гојенац*. Вук наводи и термине: *узгој*, *узгајање*, из којих су изведени термини: *узгојитељ*, *узгајатељ*, *узгајаник*, отуда и *узгојна школа*, па онда чак и *узгојословље*. Ови термини постали су саставни део хрватске педагошке терминологије.

Додаћу да је у "првој учитељској учioni" у Загребу (1849.) постојао наставни предмет под називом "наук отхрањивања" – у значењу - педагогија.

10. И други основни педагошки термин – **образовање** потиче из средњег века. Првобитно значење: образ, слика, изглед, облик, обличје ("човек је створен по образу Бога").

У педагогији у Срба има схватања према којима је термин *образовање* шири и свеобухватнији од термина *васпитање*. Доста је и оних који сматрају обратан. Те дискусије трају све до наших дана.

Већина српских педагога прихвата да је термин *васпитање* шири и обухватнији од термина *образовање*.

У овом "веку учења", "веку науке, технике и технологије" неоправдано се форсирају термин и пракса "образовања", а запостављају термин и пракса *васпитања*.

Из термина *образовање* изведене су многе синтагме, неке синонимне са термином *васпитање*: "умно образовање-васпитање", "телесно образовање-васпитање", "школско образовање-васпитање" затим "самообразовање-самоваспитање" и сл.

Додаћу да Вук Ст. Карацић у свом *Рјечнику* не наводи термин *образовање*.

11. И трећи основни педагошки појам **настава**, такође потиче из средњег века.

Порекло тог термина је у речима: *наставити*, *настављати* – у значењу – "показати пут", "упутити неког на пут", "водити неког путем", али и саветовати неког којим путем да иде.

Онај који то чини је *наставитељ* или *наставник*.

У хришћанству је то значило да наставник неком указује на прави "пут вере", да га "уводи у веру", у "хришћанску веру и морал" и сл.

За Богородицу Одигитрију се каже да је она "путеводитељица", али и "наставница".

Неко време је у Србији кориштен и термин *дјетонаставник*.

По неким овим терминима су изведени из речи: "настајање" и "постојање" нечег – на пример, "новог знања".

У 19. веку у Србији био је у употреби термин *наставленије* и *настављеније* – у значењу поука, упутство, инструкција, директива, обука, обучавање и сл. Тако се у почетку називао и *законски документ* којим су утврђивани наставни планови и програми новоотвараних школа, којима су давана упутства учитељима како да те садржаје остварује, којима је "уређивана" организација школе и сл.(на пример: *Устројеније училишног јавног наставленија – 1844.*)

У СПТ задржали су се само термини: *настава и наставник*, са доста изведених синтагми: "наставни садржаји", "наставни предмети", "наставни час", "наставна средства", у новије време "наставни тест" и сл.

12. Из средњовековног термина *просветити* изведени су термини *просвета* и *просветитељ*. Основно значење термина "просветити" било је: "ширење светлости", "уклањање таме", "прогледавање", "осветљавање", "расветљавање", али и "откривање", "објашњавање".

Просветитељ шири светлост, пре свега "светлост вере". Не каже се случајно да је Свети Сава "први српски просветитељ".

У СПТ задржали су се термини *просвета* и *просветитељ*.

Нису се задржали термини који су се краће користити у прошлости у значењу термина *просвећивање* – "науковање", "наукословље".

13. Из средњег века потиче и термин **знање** - у значењу да је неко "обавештен о нечем".

За "опште знање" користио се термин *вједеније*, док је опозит том термину био *невезжда* – којим се означавала "незналица". За "незналицу" кориштени су и термин "незнадоша" и "незнановић" (по Вуку Ст. Караџићу).

У СПТ задржао се само термин *знање* добивши савремено значење.

14. Из средњег века потиче и термин **књига** – богослужбена, света, црквена књига. Других књига тада није ни било.

Колико је *књига* у описмењавању тада била важна доказ су и називи које су добијали они који су "учени књизи". Зависно од тога коју су књигу "учили" они су називани *часловци* и *псалтирци* (по црквеним књигама које су дуго у Србији биле употребљаване за описмењавање).

Када су стигли у 19 веку *буквари* (први српски буквар је штампан много времена пре тога - 1597 – *Буквар инока Саве*), они који су учили из буквара називани су *букварци*.

Ти термини се нису задржали у СПТ, јер се променио и начин описмењавања и књиге на којима је то вршено.

15. У СПТ нису се задржали ни други термини везани за књигу и "учење грамоти" по манастирима и при црквама (парохијалне школе) – "*књига староставна*", "*старословна књига*", "*царствена књига*".

17. Већ сам рекао да су на СПТ у средњем веку утицали и Византија и Запад.

Срби су у средњем веку знали за термин **паидеиа** (из кога је касније изведен назив за педагогију – науку о васпитању). Тај термин је дуго код Срба превођен као "наказание", али не у смислу казне, већ као опозит придеву *ненаказан* – онај који није "учио књигу", који није стекао образовање, који није образован. По неким тај термин има корен у речи "казати" – "*казан*" – у значењу "како ја кажем", "одређен".

Деветнаести век је други период који је веома значајан за развој СПТ. Време је то када српска држава, после Првог и Другог устанка, добија од Порте право (Хатишериф 1830) да самостално отвара школе, да на својој територији организује образовање и васпитање, да штампа књиге и уџбенике, да образује учитеље итд. Време је то када се српски интелектуалци (државни стипендисти - благодарјанци) школују на Западу (Немачка, Аустрија, Швајцарска) и враћају у Србију. Време је то када се покрећу педагошки листови и часописи, када се преводе дела европских педагога, када српски педагози, школовани на Западу, пишу своја ауторска дела. Напокон, време је то када у Србију долазе многи "учени" Срби из "прека" и постају руководиоци просвете, руководиоци и професори највиших школских институција у тадашњој Србији (Гимназија, Лицеј, Велика школа) итд.

Педагошка терминологија добија тада прворазредни значај. Она у тим условима постаје посебно важна. Без ње се никако нису могли обавити многобројни просветни, школски, образовни, васпитни и педагошки задаци.

1. У 19. веку наставља се употреба напред наведених педагошких термина из средњег века. Они се учвршћују у СПТ добијају савременија значења и садржаје. Највећи број тих термина задржао се у СПТ до наших дана.

2. Један део педагошких термина се у новим условима и због нових образовних и васпитних потреба замењује новим термина. Стари термини нестају из СПТ.

3. Тада се осећа велики недостатак адекватне педагошке терминологије – не постоје српски називи за разноврсне школске институције које се отварају у Србији, не постоје називи за наставне предмете (науке) које се изучавају у школама, не постоје називи за стручњаке који раде по школама, за звања и положаје учитеља и осталих наставника, не постоје називи за принципе, методе, начине и средства рада у школама итд. итд. Постојала је општа "глад" за педагошком терминологијом.

4. Прво научно друштво основано у Србији (1841.) *Дружество српске словеност* (први претеча данашње САНУ) као свој главни и основни задатак има управо утврђивање *научне терминологије*.

Неопходних термина није било ни у црквено-словенском (тада званичном), а није га било ни у народном српском језику (у народној педагогији), зашто се залагао Вук. Ст. Караџић, члан тог Научног друштва. Проблем је био заиста веома велик и требало га је решавати.

5. Појединци почињу тада да "стварају" "научну" терминологију за многа подручја, па и педагошку терминологију.... Настају тада (наводно у "духу" народног српског језика) многи "нови" термини: *мудрословље* и *љубомудрије* (за

филозофију), *мислословље* и *љубословље* (за логику), *душесловље* (за психологију), *природословље* (за физику), *биљословље* (за ботанику), *језикословље* (за језике), *народословље* (за фолклор), *наукословље* (за науку).

6. Термин "наука" користи се тада веома широко – "наука о земљодејству", "наука о језикословљу", "наука о српском стихотворенију", "наука о неговању вина", "*наука о вртovima*" (у значењу – део педагогије – који се бави предшколским васпитање – предшколским институцијама – вртићима, забавиштима; у програму школовања забавиља налазио се наставни предмет под тим називом – "наука о вртovima" у значењу - *предшколска педагогија*).

7. Наведени "нови" педагошки термини нису употребљавани много ни током 19. века. Нису се задржали у СПТ. Уместо њих прихваћени су и постали саставни део СПТ међународно прихваћени термини: *филозофија*, *логика*, *психологија*, *физика*, *биологија*, *хемија*, *фолклор* и сл.

8. Први српски интелектуалци, који су се после школовања на Западу, враћали у Србију писали су своја ауторска дела, преводили су дела својих учитеља и професора, посрбљавали су те своје преводе, "прерађивали" их према "домаћим потребама", имали су много муке да на српском искажу своја педагошка сазнања, а поготово да на српски језик преведу дела западних педагога. Они су се пре одлучивали за употребу неких напред наведених (измишљених) "нових" педагошких термина, *него да употребе страни (немачки, француски) педагошки термин*.

9. Као изузетак, који се може сусрести у педагогији у Срба током 19., па и почетком 20. века, треба поменути да су неки преводици посрбљавали не само текст, већ и *имена* страних педагога: тако је Јан Амос Коменски постао *Јован*, исто се десило и Џону Локу – и он је постао *Јован*, Мишел Монтењ постао је – *Михаило*, а Волфанг Ратке постаје – *Ратић*, Паул Наторп постаје – *Павле*, Георг Кершенштајнер - *Буро*. Та "пракса" није дуго трајала.

10. Има један и обрнут пример. Један српски "педагог", аутор *Науке о васпитању* (1867.), Михаило Ружић се потписао као *Михаило Розен*. То је био усамљен случај.

11. Оно што треба посебно нагласити јесте чињеница да **српски педагози школовани током 19 века на Западу (Немачка, Аустрија, Швајцарска) – у центрима хербартијанства и песталоцијанства – нису уопште покушали, а били су веома бројни и утицајни у Србији, да германизују и романизују СПТ.** Напротив, сви они, почев од др Војислава Бакића, као најпознатијег и најстаријег хербартоваца у педагогији у Срба, затим почев од Стевана Д. Поповића, првог и најпознатијег песталоцијанца у педагогији у Срба, **веома су неговали, поштовали и уважавали српску педагошку терминологију** ма како она тада била скромна, неразвијена и недовољна.

12. У делима српских педагога 19. века, посебно код хербатоваца, могу се наћи као "туђи" и "страни" термини само они којима су означавани делови те "научне педагогике" – *телеологија, ходегетика, диететика* – који, уосталом, не потичу из немачког језика и који су тада били прихваћени на међународном нивоу. За те стране термине нису ни тада ни касније у педагогији у Срба постојали одговарајући термини. Када је престала владавина хербартијанства престала је и употреба те терминологије. Они нису постали саставни део СПТ.

13. Хербартовци су у СПТ унели разликовање између термина *педагогика* (општа, систематска, теоријска) и термина *педагогија* (примењена, практична). Тог разликовања држали су се строго и доследно само присталице "научне педагогике" Хербарта. Остали српски педагози су се у томе слободно опредељивали. Приликом, свакако, прве расправе о "науци о васпитању" (почетком 80-их година 19. века у часопису "Учитељ"), користе се, без неког посебног разликовања и система, упоредо оба термина – и *педагогика* и *педагогија*.

Поменућу неке примере: на почетку 19 века: Платон Атанацковић – 1817. год. и Урош Несторовић – 1817, затим у другој половини истог века – Милан Ђ. Милићевић, Јован Миодраговић, почетком 20. века др Паја Радосављевић, током прве половине 20 века Милан Шевић и многи други користе само термин *педагогија*, понекад уз синтагму "наука о васпитању".

Код највећег броја српских педагога употреба тих термина – *педагогика* и *педагогија* била је ствар личног и слободног опредељивања.

И у томе није било увек доследности. Они који су користили термин *педагогика* нису увек користили термине изведене из тог термина – "педагошки". "непедагошки" и сл., а они који су се определили за термин *педагогија* нису најчешће користили изведене термине "педагогијски", "педагогијска" и сл.

14. Интересантно је поменути да је С. Малишановић, 1871.г., у Новом Саду објавио брошуру под насловом *Педагођија*.

15. Српски педагози, припадници, при крају 19. и првих пар деценија 20. века, различитих педагошких праваца: хербартове, духовно-научне, културне, социјалне, експерименталне и персоналне педагогије, затим реалне ("практичне") педагогије, на пример: Паја Радосављевић, Сретен Ацић, С. Оканаовић. Љ. Протић М. Милошевић, М. Шевић и др., **нису загађивали СПТ страним педагошким терминима** (немачким, француским, енглеским). Напротив, сви су поштовали и уважавали СПТ.

IV

Нови период у развоју СПТ представља 20 век. Почетком и средином 20 века наставља се у педагогији у Срба пракса из 19. века. Негује се и поштује СПТ. То је настављено и онда када се Србија нашла у новој држави – Краљевини СХС и Краљевини Југославији. Стање ће се битно променити тек при крају 20. века.

1. Између два светска rata (1918-1941) у педагогији у Срба (Југославије) постају популарне идеје индивидуалне педагогије, педагогије радне и активне школе. Читава плејада српских педагога (М.Ж. Цветковић, М. Спасић, М. Шевић, М. Ванлић, М. Јањушевић, Р. Вучић, припадници Напредног учитељског покрета, да поменем само, М.Б.Јанковића, Р. Вуковића и Р. Теодосића), тада популарише и пише дела на линији тих педагошких праваца, односно на линији социјал-демократског и социјалистичког педагошког правца. Многе присталице "реформне", "нове", "будуће", школе, теоретичари и практичари, који тада делују, *не загађују и не кваре СПТ страним педагошким терминима*. Напротив, код свих њих, без изузетка, присутно је уважавање и поштовање СПТ. У њиховим делима нисам пронашао *ниједан* "посрбљени" немачки, француски, енглески или други страни педагошки термин.

2. Исто се може рећи и за оригиналног српског педагошког мислиоца у педагогији у Срба, *др Вићентија Ракића*, као и за "оригиналног модерног песталоцијанца" у педагогији у Срба, *др Војислава Младеновића*. И они у својим радовима веома поштују и негују СПТ.

3. Тада познати српски *психолози*, који се баве и педагошком проблематиком (Д. Бранковић, Б. Крстић, Б.Стевановић, С. Поповић и др), исто тако, *не загађују СПТ страним педагошким терминима*.

4. Напуштање и ружење СПТ није вршено ни после 1945. када је, готово две деценије, целокупна југословенска (и српска) социјалистичка педагогија била под доминацијом совјетске педагогије. Ниједан педагошки термин совјетске *педагогије* (русоизам) *није преузет нити се употребљавао* у тадашњој педагогији у Срба.

5. Током 20. века дошло је до *позитивног богађења* СПТ новим терминима, мање-више, *универзално* прихваћеним у свету. Ти термини су проистекли из прихватања (теоријски и практично) нових методолошко-епистемолошких приступа у педагогији у Срба. За називе *метода* истраживања и испитивања, истраживачких *поступака*, *техника*, *инструмената* није било адекватних речи у СПТ. Оправдано је што су тада прихваћени термини, на пример: *експеримент*, *експериментисање*, *тест*, *тестирање*, *анкета*, *анкетирање*, *интервју*, *интервјуисање*, *скала*, *скалирање* итд.

Оправдано је што нису превладали у СПТ страни термини као: *дескрипција*, *опсервација* и сл., јер постоје сасвим прецизни и добри српски термини: *опис*, *описивање* и *посматрање*.

Није оправдано коришћење страног термина *кестионер* када постоји бољи српски термин *упитник*. Није оправдано што се у коришћењу предност даје неким страним на рачун српских термина, на пример: *девијација* уместо *одступање*, *дистрибуција* уместо *расподела*, *сервеј* уместо *преглед*, *варијабла* уместо *променљива*, *фреквенција* уместо *учесталост*, *акумулација* уместо *гомилање*, *нагомилавање*, *фидбек* уместо *повратна веза*, *тендеција* уместо *усмереност* итд.

Никако није оправдано користити термин *брејнвошинг* уместо "испирање мозга".

6. Прихватљиво је што су у СПТ унети страни термини и када је реч и примени статистике, рачунарства, информатике у педагошким научним истраживањима. Такво *богаћење* СПТ је позитивно и добро. У српском језику нема термина којима би се могли превести страни термини из тих области..

И у томе не треба претеривати и користити стране термине и онда када за то постоје српски термини.

7. Није оправдано што се у другој половини 20. века у СПТ користе страни термини и онда када постоје сасвим адекватни, лепши и бољи српски педагошки (језички) термини. На пример: зашто *репетиција* када постоји термин *понављање*, зашто *адаптација* када постоји *прилагођавање*, зашто *акцелерација* када постоји термин *убрзање*, зашто *имитација* поред термина *подражавање*, зашто *мултилингвизам* поред термина *вишејезичност*, зашто *гласар* поред термина *речник*, зашто *атестат* када постоје термини *потврда*, *уверење*, *сведочанство*, зашто *пробација* када имамо боље термине, чак и више њих: *испитивање*, *оглед*, *опит* итд.

V

Велико загађивање СПТ, рекао бих организовано и систематско, *први пут у историји те терминологије*, десило се пред крај 20. и на почетку 21. века.

То загађивање СПТ извршили су, пре свега, неки српски психолози, а затим и неки "просветни административи" – чиновници.

1. Када су психолози преузели (уз ангажовање неких високих чиновника Министарства просвете) у Србији улогу "реформатора" школства и образовања (*васпитање их никад није, нажалост, много интересовало*), да би своје назови нове приступе и предлоге, идеје и замисли, приказали као *стварно* нове, различите, чак и терминолошки, од оног што је некад и у то време постојало у српском образовању и школству, у српској педагогији, *они су прибегли коришћењу стране педагошке терминологије, претежно енглеске*. Веома ружним посрбљавањем те педагошке терминологије, чак и онда када су у СПТ постојали веома *прецизни и тачни српски термини* за оно што су они замислили и предлагали, они су веома **наружили и језички загадили српску педагошку терминологију.**

2. Не познавајући СПТ, немајући осећање *одговорности* ни према свом *матерњем језику* ни према *српској педагошкој терминологији*, епигонски се односећи према свему што је страно, поменути "реформатори" су *без мере и потребе преузимали, ружно посрбљавали, енглеску педагошку терминологију.*

Чинило им се да путем СПТ не могу да искажу "новину" својих предлога и "прогресивност" својих реформних захтева. Сваки енглески (иначе, да додам: енглеска педагошка терминологија је у односу, на пример, на немачку и француску

далеко неразвијенија и непрецизнија) термин чинио им се бољим, прецизнијим, тачнијим. Што је више такав термин "нов" и мање познат "маси" просветних радника, родитеља и ученика, уопште – обичним грађанима - тим боље! Не схватајући најчешће тачно о чему је реч, они ће такву "новину" лакше прихватити као стварно нешто ново и дотад непознато.

3. Пошто су поменути "реформатори" школства у том периоду били на утицајним местима у школству и просвети успели су да ту "нову терминологију" наметну готово свима - средствима информисања, администрацији, успели да је унесу у законодавна и друга званична акта, да је унесу у свакодневни живот. *Она се као заразна болест неконтролисано ширила и заузимала све више простора потискујући СПТ.*

4. Наша највећа педагошка срамота је што су ту пракси психолога прихватили и неки *педагози по струци*. И они су хтели да буду "ин", "модерни", на линији "реформних захтева", па су наивно мислили да ће то постати онда када користе ту ружну страну педагошку терминологију. Тако је она стигла и до њихових радова, до педагошке штампе - листова и часописа, до стручних скупова итд.

5. Дошли смо до тога да се скоро сматра срамотним користити "стару" педагошку терминологију. Могло је то значити да се "не зна" и не прихвата "ново", "савремено", "светско", да се заостаје у размишљању и изражавању. Ретко је ко лично хтео да добије уз своје име такав епитет.

6. Нудећи такве "нове" педагошке термине, њихови предлагачи и носиоци *никад се нису потрудили да их објасне и да покажу у чему је њихово право значење, у чему су они слични, односно различити, прецизнији и бољи од српских педагошких термина*. Таква објашњења за њеих су била наводно сувишна и непотребна. Сматрали су да би таква објашњења била испод нивоа њихових идеја! *А да су то чинили врло брзо би се показала сва непотребност и сувишност таквих термина и ружења СПТ.*

7. Тако данас код нас многи уопште више не користе, или веома ретко користе, српске педагошке термине: васпитање, образовање, васпитач, настава, наставни програм, наставник, обука, поука, учити, поучавати итд., који имају дугу историју и употребу у СПТ и веома прецизно значење.

8. Готово универзални "српски педагошки термин" постао је данас, на нашу општу срамоту, термин **едукација** и из њега изведени још ружнији термини и синтагме, као на пример: *едуцирање, едукатор, едукација едукатора и сл.*

Стигли смо тако далеко да је "Политика" је (29.9.2010) објавила следећи разговор две комшинице: "Питај комшиницу шта ради?...Едукујем децу...каже, али имам много проблема. Да их обучавају, подучавају, учите, саветујете било би лакше и вама и деци – кажем. Али не вреди, она хоће да буде нобл, децу ће да едукује... Такав је, вели, тренд" ("Врт звани језик").

9. Које је иоле стало до СПТ не може остати равнодушан када прочита у једном раду да је реч о *едукацији едукатора за едукацију предшколске деце...*

10. Врхунац бесмисла и језичког ружења и српског језика и српске педагошке терминологије имамо у називу једног факултета у оквиру Универзитета у Београду. Он је *Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију*. Бесмисао

тог назива је у томе што тај Факултет нити врши "специјалну едукацију" нити "рехабилитацију", већ, ваљда, као и све високошколске установе, припрема факултетски образоване стручњаке за такве делатности. Према томе боље би, тачније би било да се тај Факултет зове, у њиховом стилу, *Факултет за едукацију едукатора за специјалну едукацију и рехабилитацију*..... О језичкој ружноћи свега тога да и не говорим, јер она је веома видна.

11. Све се мање код нас говори о наставним плановима и програмима, али је све више оних, на свим нивоима и у свим сферама школског и просветног живота код нас, који сматрају да морају бити савремени, модерни, "ин" и говорити о *курукулумима, курикуларним документима, курикуларности, курикуларној реформи* и сл.

12. Више се не говори о задацима, дужностима и обавезама васпитача и наставника, о њиховим способностима, о њиховом оспособљавању за образовни и васпитни рад са ученицима, о задацима који их у раду у школи очекује и сл., али ако хоћете да будете "модерни" и "савремени", морате говорити о *компетенцијама и компетентности* наставника.

13. Сматраће вас веома застарелим и несавременим ако уместо синтагме "укључивање Рома" (или неке друге "маргиналне" групе) у школу, разред, колектив и сл. не говорите о *инклузији, инклузивној школи, инклузивном програму, инклузивном раду наставника* и сл.

14. Летимице, без неке посебне анализе наше педагошке и друге штампе, није тешко утврдити да се све ређе говори о *одличним, изврсним, изузетним* ученицима, резултатима, успесима, али се зато говори о *екселентним* или *ексцелентним* ученицима и наставницима. Знање ученика више није ни добро, ни лоше, ни потпуно ни непотпуно, ни одлично ни слабо, оно је или *екселентно* или *неекселентно*.

Некада је, кратко током 19. века, у СПТ коришћен термин *превасходан* ("превасходна оцена", "превасходан успех"). Тај термин се није одражао у СПТ, пре свега, због увођења система бројчаног оцењивања.

15. Наставни час у нас више нема *припремни, већ препараторни, нема уводни, већ интродуктивни, нема завршни већ финални део*.

16. Није савремено говорити о *организацији, дидактичком и методичком обликовању* наставног часа, али је зато "модерно" говорити о *дизајну и дизајнирању* наставног часа.

17. Није више "ин" говорити о *међусобном повезивању* часова, наставних тема, предмета, већ треба говорити о њиховој *конекцији*...

18. А шта значи синтагма *конверзија дидактичких ресурса* ја нисам, и поред свих напора које сам уложио, могао да схватим.

19. Термини *диплома* и *сведочанство* све мање се користе и уступају пред терминима *сертификат* или *цртификат*.

20. Више није модерно говорити о резултатима и исходима образовног и васпитног рада, али је модерно говорити о *ефектима*...

VI

СПТ није и не може бити *статична*. Она мора стално да се *развија и богати*.

СПТ има своју историју и дугу традицију. Она има свој дух, српски језички израз и значење. Она не може да се "богати", "развија", а најмање да се ружи ван тих оквира.

Нико ко се озбиљно бави педагогијом данас не може бити против страних педагошких термина за које **немамо** адекватне термине у СПТ. Смешно би било да се данас враћамо на оне измишљене термине из 19 века...*мудрословље* и сл. или да измишљамо нове.

Многи термини данас, који чине саставни део СПТ, прихваћени су на међународном нивоу као општи и универзални. Неразумно би било да их се одриче СПТ.

Сви педагози, у ужем и ширем значењу, сви који се баве школством, просветом, образовањем и васпитањем, сва средства информисања, *баи сви, дужни су и обавезни да поштују и уважавају СПТ и да се са дужном пажњом односе према њеној историји и традицији*.

VII

На крају да кажемо још и следеће.

1. Ово наше залагање за СПТ - мислим на Српску академију образовања и на себе лично - проистиче не само из нашег уважавања и поштовања СПТ, већ из наше *обавезе* да се боримо за чистоту СПТ. При томе налазимо подршку и у следећем.

2. Уједињене нације прогласиле су 21. фебруар *Међународним даном матерњег језика*. Од свих народа се захтева да тог дана и стално, у свим приликама, исказују своје дубоко поштовање према сопственом матерњем језику и речима које он садржи.

3. Не заборављамо да су, на пример, немачка и француска нација, које су веома заслужне за развој педагогије, одмах после завршетка Другог светског рата, донеле одговарајућа документа којим штите, управо своју *педагошку терминологију*, од непотребних туђица и страних речи. На тај начин оне чувају своју духовност, традицију и обичаје. *Србија, као мала нација, има далеко више разлога да се односи тако према сопственом матерњем језику и њеној СПТ*.

4. Веома уважавамо чињеницу да је, на пример, велики народ Кине почетком јануара ове године одлучно устао против "чининглиша" – против мешања "кинеског и енглеског језика у кинеским медијима" и у свим областима науке, културе и живота. "Најстроже се, тим документом, забрањује произвољна употреба страних речи, скраћеница и акронима" - свега оног што је туђе духу и традицији кинеског језика. Требало би да се учимо на таквим примерима.

5. Уласком у Европску унију са Србијом улази и њен језик, улази и њена терминологија за сва научна подручја, па и за подручје педагогије, образовања и васпитања. ЕУ повремено објављује упоредне, вишејезичке *речнике* (тезаурусе)... Они се објављују и за подручје педагошке делатности. Основне смернице за израду међународних педагошких тезауруса дате су далеке 1971. год. (EUDISED – European documentation and information service for education). Од свих земаља, тадашњих чланица ЕУ, се захтевало да изврше *стандардизацију* своје педагошке терминологије. Први вишејезички европски педагошки тезаурус (на три језика: енглески, немачки и француски) штампан је 1984. Други европски вишејезички педагошки тезаурус на девет језика (енглески, немачки, француски, грчки, италијански, шпански, данаски, холандски, португалски – Educational Thesaurus, Luxemburg) штампан је 1991. године. Бивша Југославија је прихватила да ради на стандардизацији своје педагошке терминологије и да се укључи у таква међународна педагошка издања. Никад то није остварено (видети нешто детаљније о томе у нашем *Педагошком тезаурусу* – српско-енглеско-француско-немачко-руском, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1997.).

6. Када Србија постане пуноправна чланица ЕУ *она ће морати да изврши стандардизацију своје педагошке терминологије*. То је услов да се и она може укључити у такве међународне "мултилингвалне педагошке" публикације. Како ће у томе успети, како ће бити представљена и заступљена Србија у таквим публикацијама тешко је рећи ако се сама немарно и потцењивачки односи према сопственом матерњем језику и његовој педагошкој терминологији? Како ће Срби успети да у тој заједници народа (и кроз такве публикације, поред осталог) очувају свој идентитет, своју духовност и традицију, ако се сами потцењивачки односе према сопственом језику и његовим тековинама?

7. Томе треба додати и немаран однос према српском писму **ћирилиц** (што није предмет овог мога рада, али је не мање важно питање).

8. Према томе питања педагошке терминологије нису само уско стручна, већ национална и шира културна питања првог реда.

9. У време снажног развоја информатичке делатности, брзог ширења стечених и стално стицаних нових тековина и сазнања у свим областима људске делатности, оправдано је што се стварају информатички центри (банке) у којима се чувају људска сазнања. Како ће се српски педагози служити том погодношћу, како ће слати своје информације у те центре, како ће их тамо "магационирати", како ће моћи успешно да користе информације других земаља и народа из тих центара, а мораће то да раде, ако сами они не поштују сопствену педагошку терминологију? Уместо да радимо, као све остале земље Европске уније, на *стандардизацији српске педагошке терминологије* у духу и традицији српског језика и те терминологије, ми ту терминологију *загађујемо, ружимо и напуштамо?*

И ЈОШ ЈЕДНОМ СЕТИМО СЕ МУДРОГ ЗАВЕШТАЊА ВЕЛИКОГ ЖУПАНА СТЕФАНА НЕМАЊЕ О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ :

НЕ УЗИМАЈТЕ ТУЋУ РЕЧ У СВОЈА УСТА. УЗМЕШ ЛИ ТУЋУ РЕЧ, ЗНАЈ ДА ЈЕ НИСИ ОСВОЈИО, НЕГО СИ СЕБЕ ПОТУЋИО.